

УДК 336.741

*В.М. Домрачев, В.В. Третинник***КОНЦЕПЦІЯ ПОБУДОВИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

Проаналізовано окремі аспекти поточного стану економіки України, запропоновано рекомендації щодо формування стратегії розвитку економіки України.

The aspects of current status of economy of Ukraine are analysed and proposed conception of construction of development economy strategy. Recommendations are offered in relation to actions for its development. The results of influence of change external vector of Ukraine on the economy are considered. Among the main urgent tasks of government the separated questions of balancing of external sector of economy are considered, in particular development of strategy of effective decision of problem of external debt, acceptance of actions on change of trade operations from the Russian market to European one. It is indicated, that without introduction of strategy of effective decision of problem of external debt long-term stagnation expects Ukrainian economies and its possible crash. One of major directions of report of balance of payments is positive trade balance. The government of Ukraine until now did not doing redirection trade operations from the Russian market on European one, although and shortened in 2014 negative balance of balance of trade. Disbalance of financial system as result the incompetent policy of Ukrainian government and NBU was resulted in the panicky removal by the clients of banks deposit and sharp growth of demand on foreign currency.

Conception: strategy must be based on the analysis of short-term, medium-term and long-term risks and development of measures of avoidance of possible consequences of confusions which these risks are linked with.

By the decision of problem of demographic slump must be foremost providing of the proper standard of living, providing by workers placed and the proper wages. Guarantee of prospects of young people.

Ключові слова: євроінтеграція, стратегія розвитку, економічні проблеми, демографія, зовнішній борг, механізми забезпечення фінансової стабільності, грошово-кредитна політика.

Key words: demography, external debt, mechanism of provide internal stability, exchange rate.

На сьогодні є багато питань щодо подальшого розвитку економіки України. Відповіді на основні макроекономічні питання є непростими [1–9] і потребують додаткового дослідження. Вплив агресії з боку Росії та нещодавні події на світовому фінансовому ринку відчутні у поточному стані економіки України. Останнім часом було анонсовано Європейський вибір України. Але як за часів незалежності (президентів Кравчука, Кучми, Ющенка, Януковича, Порошенка), так і зараз не було сформульовано обґрунтованої стратегії розвитку самої України загалом і її економіки зокрема. За таких умов нагальним завданням, що стоїть перед ВР, урядом та НБУ є розробка концепції побудови стратегії розвитку України та її економіки шляхом реформування. Реформи мають відповідати вимогам виборців та бути спрямованими на покращення рівня життя.

Питанням побудови стратегії розвитку країни з відкритою економікою присвячені дослідження багатьох українських та іноземних учених, зокрема у рамках досліджень МВФ та Світового банку [1; 6]. Стратегії залежать від напряму побудови моделі розвитку: ринкова (капіталістична), планова (соціалістична), змішана (коли державний чиновник є також і капіталістом) чи кланово-олігархічна, яка запроваджена в Україні за часів незалежності. Кожна з моделей, своєю чергою, має багато різновидів. Одноставної думки щодо переваги певної моделі досі немає. Однак для всіх моделей є загальні умови – це забезпечення достовірних даних для їх функціонування: обліку, аналізу, прогнозування та планування.

На необхідності побудови комп'ютерної моделі функціонування планової економіки наголошував радянський учений В. Глушков: «эффективная система управления экономикой возможна сегодня лишь на основе диалога в системах человек–машина ... целью развития экономики является максимальное удовлетворение потребностей как всего общества в целом, так и отдельных его членов... Под программой достижения цели мы будем понимать перечень упорядоченных и взаимосвязанных между собой мероприятий, которые необходимо выполнить, чтобы достигнуть этой цели... План, в отличие от программы, привязывает ... к определенным календарным срокам» [2]. Щодо побудови моделі науковець зазначав: «Одной из главных трудностей в применении макроэкономических моделей для реального планирования является выбор правильных значений нормативов...» [Там само].

Дослідник Ф. Хайек віддає перевагу ринковій економіці. Він вважає, що в рамках класичної теорії слід розглядати людей раціональними, якщо не доведено зворотне. Причому вони вміють добре визначати, в чому їх дійсна вигода, маніпулюючи системою для того, щоб цієї вигоди досягти [4]. Загалом останні події у Греції свідчать про те, що ми ще далекі від розв'язання дилеми: чи є планування альтернативою ринковому хаосу.

Українська економіка не є більш захищеною, ніж грецька. Серед головних питань, від відповіді на які залежить подальший напрям розвитку української економіки, є як суто економічні, так і фінансові: чому при падінні ціни на нафту на світовому ринку ціни на паливо в Україні не змінюються (з урахуванням курсу іноземної валюти), а іноді

мають протилежну тенденцію; чому Національний банк України (НБУ) не виконує своєї головної функції – не сприяє ціновій стабільності; чому кошти спрямовані на рефінансування банків використовуються для спекулятивних операцій на валютному ринку; чому повторюється ситуація: банки наближені до влади (президента) нарощують надприбутки більш швидкими темпами; чому банки (у тому числі й НБУ) та їх власники не несуть ніякої відповідальності за свої дії щодо знищення економіки України; чому уряд стимулює зубожіння населення за рахунок підвищення тарифів і зменшення витрат на соціальні програми (що в основному вплине на найбідніші верстви населення), а не за рахунок податкової реформи та введення податку на капітал (загальносвітова практика); чому уряд системно знищує освіту та охорону здоров'я замість проведення дійсної податкової реформи; хто винен у тому, що не відбулось своєчасної переорієнтації торговельних операцій із російського ринку на європейський тощо.

Концепція побудови стратегії розвитку має бути тісно пов'язана з новими законами про децентралізацію влади (Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні») і не залежати від розміру територіальної громади (село, селище, місто тощо), а мати системний характер.

Нижче запропонована концепція формування стратегії розвитку економіки, яка не залежить від організаційної структури суб'єкта – держава, громада, місто, селище тощо.

Функціонування системи (держави) забезпечують сукупність законів, які характеризують функціонування її складових та взаємодію цих складових між собою.

Поточний стан економіки України характеризується присутністю великих ризиків, які пов'язані з невизначеністю динаміки багатьох макроекономічних параметрів. Тому стратегія розвитку має складатися з двох частин: стабілізація та розвиток.

Короткострокова стратегія розвитку економіки України на найближчі три роки має враховувати найбільші поточні ризики у комплексному взаємному зв'язку та бути націлена на зменшення цих ризиків (рис. 1).

Рис. 1. Складові етапи розробки стратегії розвитку економіки України (розробка авторів)

Концепція: стратегія має ґрунтуватися на аналізі короткострокових, середньострокових та довгострокових ризиків та розробці заходів уникнення можливих наслідків негараздів, з якими ці ризики пов'язані (рис. 2).

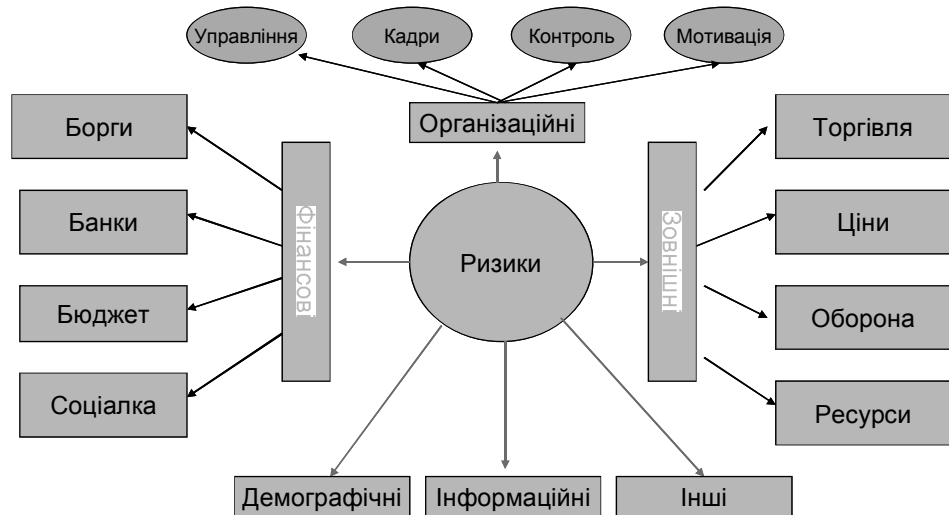

Рис. 2. Схема ризиків, що є основою розробки стратегії економічного розвитку (розробка авторів)

Серед головних проблем України слід виокремити такі:

– *Зовнішні*: завеликий зовнішній борг, від'ємне торговельне сальдо, агресія з боку Росії.

– *Внутрішні*: терористичні угруповання, демографічна катастрофа, злочинна курсова політика, корупція у владі, необґрунтована політика процентної ставки, скорочення споживання, зруйнована банківська система, дефіцит бюджету, антинародна соціальна політика.

Причини: невідкрита (підклимна) приватизація; кланово-олігархічна економіка; анти-соціальна політика уряду; розкрадання бюджетних коштів; розкрадання коштів МВФ (через НБУ); економічна залежність від Росії (відсутня переорієнтація); вступ до СОТ.

Розглянемо більш ретельно дві з реальних загроз існування української державності.

Результатом багатьох економічних експериментів (негараздів) стала катастрофічна демографічна ситуація.

За часів незалежності населення України скоротилось із 51,9 млн (1991 р.) до 42,9 млн (станом на 01.03.15) [10].

Крім падіння загальної кількості населення України спостерігається його старіння.

У результаті різкого скорочення працездатного населення та його старіння виникає додатковий тиск на бюджет України та пенсійний фонд.

Вирішенням проблеми демографічного спаду має бути, перш за все, покращення рівня життя, забезпечення робочими місцями та відповідною заробітною платнею, надання перспектив молоді. Відомо, що власники підприємств, у системі, побудованій на ринкових принципах, будуть основну частку прибутку розподіляти на свою

користь, при цьому робітникам відраховувати по мінімуму. Виникає питання стосовно ролі держави у регулюванні мінімальної платні за годину праці, чи наданні кращих умов праці на державних підприємствах, або сплати соціальних дотацій (які беруть з бюджету, що формується за рахунок податків чи ренти ресурсів держави).

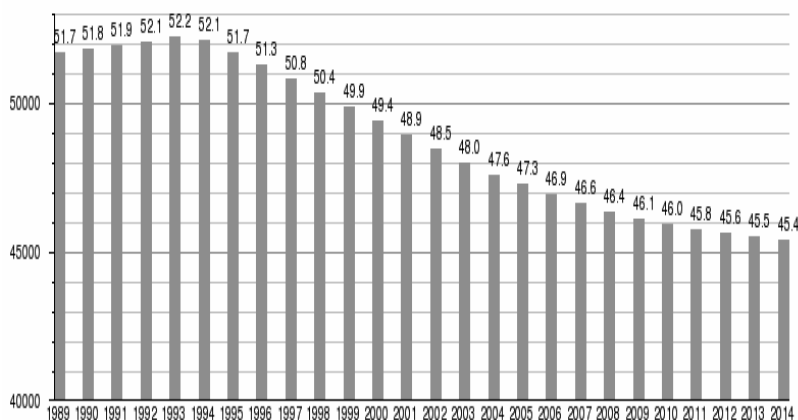

Рис. 3. Динаміка кількості населення в Україні, млн [10]

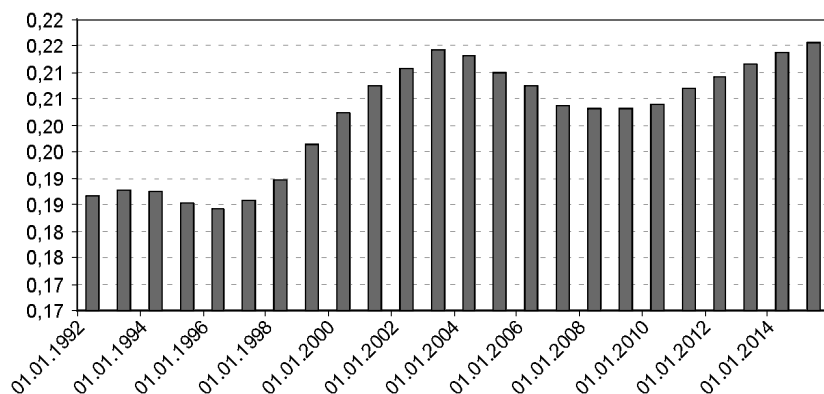

Рис. 4. Динаміка відношення населення старше 60 років до всього населення України [10]

Хоча Україна і не є лідером зі зменшення населення (рис. 5), проте необхідно терміново вжити запобіжних заходів для вирішення проблем із демографією, а також розробити заходи щодо покращення якості життя (рис. 6).

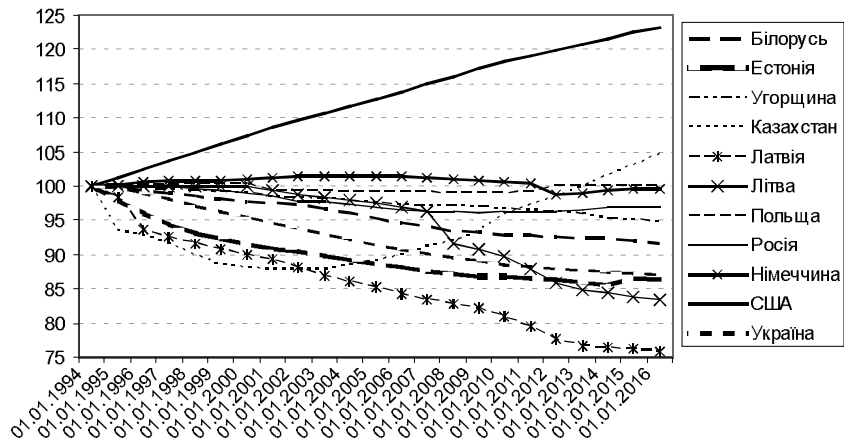

Рис. 5. Динаміка чисельності населення окремих країн, 1993 = 100 [7]

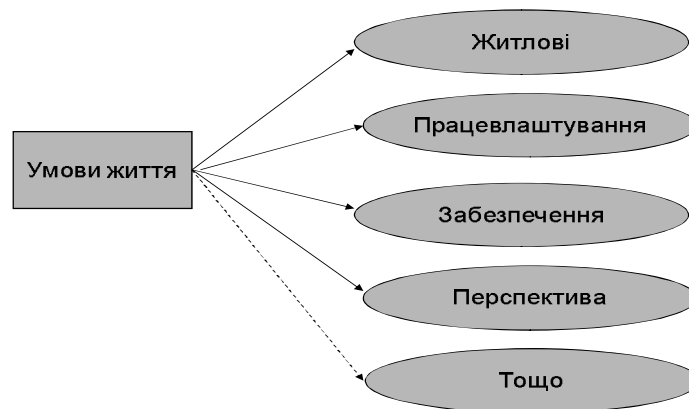

Рис. 6. Структура заходів, спрямованих на покращення якості життя (розробка авторів)

Протиріччя полягає в тому, що покращення якості життя має супроводжуватися зростанням ВВП і потребує узгодженості з багатьма іншими макроекономічними показниками [3].

Ще однією важливою проблемою української економіки, з якою пов'язано багато інших, є залежність України від зовнішнього боргу: за останні десять років накопичено більш ніж сто мільярдів додаткового зовнішнього боргу (гроші, які не пішли в економіку). Україна опинилась серед тих країн, які щорічно мають повертати кількість боргу більшу, ніж вона може отримати від зовнішніх кредиторів (рис. 7).

Без запровадження стратегії ефективного вирішення проблеми зовнішнього боргу Україну очікує багаторічна стагнація економіки та можливий дефолт.

Одним із найважливіших напрямів зведення платіжного балансу є позитивне сальдо торговельного балансу. Уряд України досі не вжив заходів із переорієнтації торговельних операцій із російського ринку на європейський, хоча і скоротив у 2014 році від'ємне сальдо торговельного балансу (рис. 8).

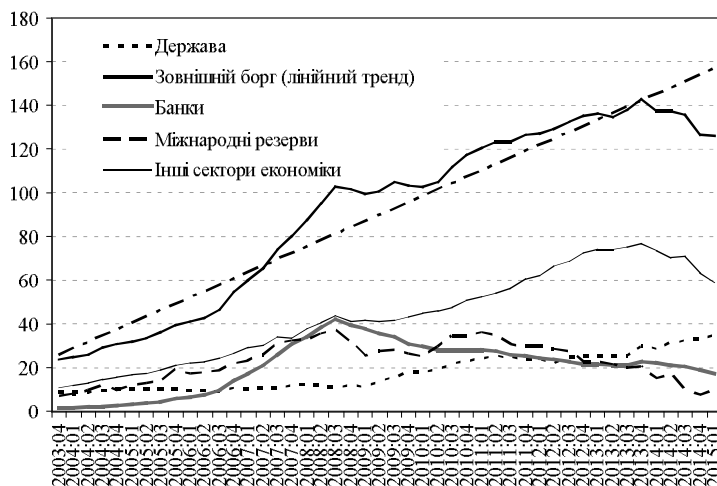

Рис. 7. Квартальна динаміка складових зовнішнього боргу України, млрд дол США [9–11]

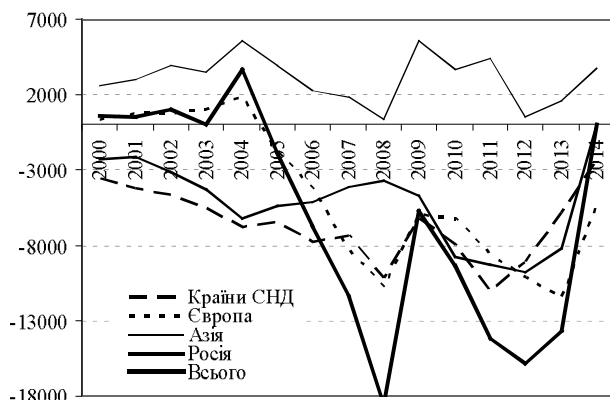

Рис. 8. Торгівельний баланс України у розрізі країн-партнерів, млн дол США [9–11]

Новий кредит МВФ в основному розрахований на погашення попередньої заборгованості. Але без кредитів МВФ, які дозволять перекредитуватися, запобігти дефолту неможливо.

Як доречно зазначають науковці МВФ, Світового банку та їх колеги [6–8], вирішення двох вищезазначених завдань – покращення платіжного балансу та рівня життя, у певній площині протирічають одне одному.

Стратегія розвитку економіки України має враховувати вирішення багатьох інших проблем економіки, які не знайшли відображення у рамках нашого дослідження. Іншою важливою проблемою є стабілізація банківського фінансового ринку та отримання зовнішніх інвестицій під розвиток економіки реального сектору.

Таким чином, необхідно подолати безвідповідальність уряду та НБУ. Неузгодженість дій НБУ та КМУ призводить до того, що грошові кошти, які надаються банкам у

вигляді рефінансування, замість сприяння стабілізації економіки потрапляють на спекулятивний ринок і дозволяють отримувати надприбуток окремим, близьким до влади банківським групам (ситуація майже повторює ту, що була при Януковичі). Цього не може бути без сприяння, зокрема, з боку НБУ.

Рекомендації уряду та НБУ:

- розробка стратегії розвитку економіки України, що спрямована на поліпшення рівня життя широким верствам населення, а не олігархів;
- забезпечення стабілізації банківської системи України, яка буде сприяти відновленню виробництва;
- розробка гнучкої програми управління зовнішньою заборгованістю;
- проведення більш незалежної грошово-кредитної політики з метою запобігання гіперінфляції;
- посилення регулювання діяльності банків в Україні, зокрема переглянути значення економічних нормативів регулювання;
- запровадження жорсткого контролю за обігом коштів між учасниками ринку з метою використання коштів для потреб економіки та інвентаризування всіх майнових прав суб'єктів господарської діяльності. На шляху до вирішення цього питання були б корисні положення, що покладені в систему «ОГАС» [2] стосовно координації рішень різних гілок влади щодо реформування економіки.

1. *Бланшар О.* Макроэкономика: учебник / О. Бланшар. – М.: Изд. дом. Гос. Ун-та – Высшей школы экономики, 2010. – 671 с.; 2. *Глушков В.М.* Макроэкономические модели и принципы построения ОГАС / В.М. Глушков. – М.: «Статистика», 1975. – 160 с.; 3. *Домрачев В.М.* Формування монетарної політики в Україні: монографія / В.М. Домрачев. – К.: Вид-во «Логос», 2012. – 467 с.; 4. *Хайек Ф.* Дорога к рабству / Ф. Хайек. – М.: Астрель, 2012. – 317 с.; 5. *Гржебин А.* Экономическая политика / А. Гржебин. – М.: ТЕРРА, 1995. – 239 с.; 6. *Алачевич М.* Политическая экономия Всемирного банка: начальный период / М. Алачевич. – М.: Весь мир, 2012. – 192 с.; 7. Міжнародний валютний фонд: [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org>. – Дата звернення: 2015 р.; 8. Європейська комісія: [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Minimum_wage_statistics/. – Дата звернення: 2015 р.; 9. Світовий банк: [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://databank.worldbank.org>. – Дата звернення: 2015 р.; 10. Державна служба статистики України: [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>. – Дата звернення: 2015 р.; 11. Національний банк України: [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>. – Дата звернення: 2015 р.